

Halil İnalçık (1916-2016)

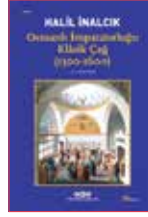
Dr. Ömer Toraman

İller İdaresi Genel Müdür V.

Halil İnalçık vefat ettiği Ankara'dan, 27 Temmuz 2016 tarihinde Bilkent Doğramacızade Camiinde kılınan cenaze namazı sonrası, Fatih Camii Haziyesine defnedilmek üzere öğrencilerinin elleri üstünde İstanbul'a uğurlandı.

İnalçık 1916 yılında İstanbul'da doğdu. Ankara Üniversitesi DTCF'nin, İlber Ortaylı'nın tabiriyle "kurucu" öğrencilerinden oldu. Yakınçağ Bölümü'nde doktorasını "Tanzimat ve Bulgar Meselesi" başlıklı tezle 1942 yılında tamamladı. Bu doktora tezi Türk tarih yazıcılığında yeni bir safhaya geçişin önemli köşe taşlarından birisine tekabül eder. İnalçık, Tanzimat devri idarecilerini uzun süre meşgul eden Bulgar meselesine idari, sosyal ve iktisadi cepheden yaklaşır. İnalçık'ın tarihe bu cepheden bakışında şüphesiz en başta hocası, büyük tarihçi Fuat Köprülü'nün tesiri olmuştur. Tarihe idari, sosyal ve iktisadi cepheden bakan bir başka büyük tarihçiyi, Ömer Lütfi Barkan'ı da bu arada anmak gerekir. Bir saygı ifadesi olmak üzere İnalçık'ın "Tanzimat ve Bulgar Meselesi" başlıklı tezi kabulünün 50. yılında, 1992 yılında yeniden basıldı. Bu eserden, 2009 senesinde verdiğim "Tanzimatın Hükümet ve Yurtluk-Ocaklık Sancaklarda Uygulanması" başlıklı doktora tezimde istifade ettiğimi belirtmek isterim. Burada vurgulamak istediğim İnalçık'ın eserlerinin ilmi kıymetlerini aradan geçen onca zamana rağmen korumasıdır.

İnalçık, 1942-1972 döneminde DTCF'de öğretim üyesi olarak görev yaptı. Pek çok öğrenci yetiştirip, bilimsel yayınlar yaptı. İnalçık'ın yazdığı her bir makale Osmanlı tarihine ciddi ilmi katkılar yaptı. Mustafa Akdağ ile Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş ve inkişaf devrinde Türkiye'nin iktisadi vaziyeti üzerine girdiği ilmi tartışmanın bir benzerini yakın dönemlerde görmek zordur. Bu ilmi tar-

tışma için meraklıları, her iki hocanın Belleten dergisindeki makalelerine bakabilir. İnalçık, DTCF'deki öğretim üyeliği sırasında SBF'de inkılâp tarihi ve idare tarihi derslerini de girmiştir. Bu derslere ait ders notları bile araştırmacılar tarafından ilmi çalışmalarında atıf yapılarak kullanılmıştır.

İnalçık, 1972'de Chicago Üniversitesi Tarih Bölümü'ne Osmanlı tarihi konusunda dersler vermek üzere davet edildiğinde hocalığının ikinci büyük safhası başlamıştır. Burada verdiği dersler, yazdığı kitaplar ve makaleler, Osmanlı tarihi konusunda temel başvuru kaynağı haline gelmiştir. 1973'te İngilizce yayımladığı "The Ottoman Empire: The Classical Age" isimli eseri bunların başında gelmektedir ve pek çok dile çevrilmiştir. Türkçeye ise "Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ" ismiyle ancak 2003 yılında çevrilebilmiştir. Bu eser bugün artık bir "klasik" olarak kabul edilmektedir ve Osmanlı tarihine ilgi duyanların en başta okumaları gereken bir eser olma hüviyetini muhafaza etmektedir. İnalçık, İngilizce yayımladığı bazı kitap ve makalelerini Türkçeye iyi çeviremeyeceği endişesiyle çevirtemediğini ifade etmiştir. Bu yüzden pek çok eseri Türkçeye kazandırılmamıştır. İnalçık, 1993'te Bilkent Üniversitesi'nden davet alınca dek Chicago Üniversitesi'ndeki görevini sürdürdü.

Bilkent Üniversitesi'nin davetini kabulü ile İnalçık'ın hocalığının üçüncü büyük safhası başlamıştır. O tarihte 67 yaşın-

da olduğu düşünülürse, vefatına kadar geçen 23 yıl Allah'ın Türk tarihine bir lütfudur. Bu süre zarfında yine dersler vermiş, yayınlar yapmış ve hocalar yetiştirmiştir. Bu dönemde Osmanlı İmparatorluğunun kuruluşunun 700. yılı münasebetiyle hazırladığı bir dizi belgesel TRT'de yayımlanmıştır. Bu vesile ile Osmanlı İmparatorluğunun 1299 olarak kabul edilen kuruluş tarihini, ilerlemiş yaşına rağmen bölgeyi bizzat dolaşarak yaptığı gözlemler ile tarihi kaynakları birlikte yorumlamış ve 1302 olarak revize etmiştir. İnalçık'ın son dönemlerinde bir seri olarak yayımladığı Devlet-i Âliyye isimli eseri belki de tarihçiliğinin zirvesidir. Zira Osmanlı İmparatorluğu gibi uzun süre hüküm sürmüş bir devletin tarihini bir kişinin yazabilmesi için "büyük tarihçi" olmak gerekir. İnalçık bu açıdan, İsmail Hakkı Uzunçarşılı ve Enver Ziya Karal'ın halefi olarak görülebilir.

Şüphesiz, İnalçık'ın yüz yıllık hayatı ve tarihçiliğini burada anlatmak mümkün değildir. Yine meraklıları kendi ağzından, "Tarihçilerin Kutbu: Halil İnalçık Kitabı" isimli eserden daha fazla bilgi edinebilirler.

İnalçık'ın Arşivini Bilkent Üniversitesi bünyesindeki "Halil İnalçık Osmanlı Çalışmaları Merkezi" ne bağışladığını bu arada "ABD Tarihi" isimli bir de çevirisinin olduğunu belirtmek gerekir. Tarihe ve özellikle Osmanlı tarihine ilgi duyan herkesin eserlerini okumasını tavsiye ederim. Bu büyük Türk Tarihçisini rahmetle anıyorum.